

Prvih 100 godina Zavoda za veterinarsku patologiju Veterinarskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

**Željko Grabarević, Slavko Bambir, Ivan-Conrado Šoštarić-Zuckermann,
Branka Artuković, Andrea Gudan Kurilj, Doroteja Huber, Lidiya Medven
Zagradišnik, Ivana Mihoković Buhin, Dunja Vlahović, Marko Hohšteter**

Dr. sc. Željko GRABAREVIĆ, dr. vet. med., professor emeritus, Veterinarski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Dr. sc. Slavko BAMBIR, dr. med. vet., redoviti profesor u mirovini, Veterinarski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Dr. sc. Ivan-Conrado ŠOŠTARIĆ-ZUCKERMANN, dr. med. vet., dipl. ECVP, izvanredni profesor, Veterinarski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Dr. sc. Branka ARTUKOVIĆ, dr. med. vet., redovita profesorica, Veterinarski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Dr. sc. Andrea GUDAN KURILJ, dr. med. vet., dipl. ECVP, redovita profesorica, Veterinarski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Dr. sc. Doroteja HUBER, dr. med. vet., poslijedoktorandica, Veterinarski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Dr. sc. Lidiya MEDVEN ZAGRADIŠNIK, dr. med. vet., poslijedoktorandica, Veterinarski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Ivana MIHOKOVIĆ BUHIN, dr. med. vet., asistentica, Veterinarski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Dr. sc. Dunja VLAHOVIĆ, dr. med. vet., poslijedoktorandica, Veterinarski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Dr. sc. Marko HOHŠTETER, dr. med. vet., izvanredni profesor, Veterinarski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Prof. em. Željko Grabarević

Jako je teško u nekoliko stranica opisati sve što se događalo Zavodu i ljudima koji su od osnutka do današnjeg dana u njemu radili. Stoga predlažem svakom zainteresiranom čitatelju da baci pogled na monografiju izdanu 2019. povodom stogodišnjice Veterinarskog fakulteta, u kojoj je povijest Zavoda podrobno opisana.

Osnivanje Zavoda za patološku anatomiju, koji od 2008. nosi ime Zavod za veterinarsku patologiju, usko je povezano s osnivanjem Veterinarske visoke škole u Zagrebu. Zavod je formalno osnovan 20. studenog 1921., kad je prof. dr. Ljudevit Jurak imenovan njegovim predstojnikom. Prof. dr. Ljudevit Jurak time je ujedno postao prvi nastavnik za predmet Opća i specijalna patološka anatomija. Njegov rad i utjecaj kao patologa bili su od najvećeg značenja za razvoj veterinarske patološke anatomije u Kraljevini Jugoslaviji. Premda u početku humani patolog, dodatnom edukcijom u Beču i Drezdenu razvio se u iskusnog veterinarskog patologa, pa je prenošenjem znanja i iskustva na mlade generacije bio i osnivač ove grane veterinarske medicine u nas. Prof. dr. Ljudevit Jurak bio je od 1941. stalni prosektor bivše bolnice Milosrdnih sestara u Zagrebu te 1943. član Međunarodnog povjerenstva koje je istraživalo skupne grobnice ljudi ubijenih u Vinici (zapadna Ukrajina). Nakon oslobođenja Zagreba uhićen je te je presudom tadašnjih vlasti FNRJ osuđen na smrt jer je svjedočio povjesnu znanstvenu istinu da je masovna ubojstva u Vinici izvršio tadašnji Sovjetski savez. Asistent Mijo Martinčić 1942. izabran je za sveučilišnog docenta te je nakon tragične smrti prof. dr. Ljudevita Juraka u lipnju 1945. preuzeo predstojništvo Zavoda. Njegovim radom i zalaganjem na već dobro postavljenim temeljima izgrađena je suvremena patološka anatomija domaćih životinja u našoj zemlji, a da je pritom ipak ostala čvrsto povezana s humanom patološkom anatomijom i s njom čini jedinstvenu cjelinu. Asistent Mato Winterhalter započeo je specijalizaciju iz sudskog veterinarstva, ali je otpušten iz državne službe te je bio zatočenik logora Jasenovac (1942. – 1944.). Odlukom povjerenika Veterinarskog fakulteta ponovno je primljen za asistenta u Zavodu za patološku anatomiju (1945.) te je izabran za predstojnika Seminara za sudsko i upravno veterinarstvo (1946.), gdje je ostvario istaknutu sveučilišnu karijeru. Asistent Berislav Maržan nastavio je sveučilišnu karijeru u Zavodu, a nakon prerane smrti prof. dr. Mije Martinčića preuzeo je predstojništvo Zavoda kao izvanredni profesor (1965.).

Osnovani Zavod za patološku anatomiju bio je smješten u šest prostorija zgrade bivše potkivačke

škole na Savskoj cesti broj 16. Zavod je 1959. godine preseljen na novu lokaciju Fakulteta u Heinzelovoj ulici 55. Kasnijim rekonstrukcijama i pregradnjom Zavoda u Heinzelovoj obnovljeni su prostori te su u njih smješteni patohistološki, citološki, imunohistokemijski i imunocitokemijski laboratorij s odvojenom prostorijom za pripremu i kratkotrajnu pohranu mokrih preparata s klimatizacijom i ventiliranim digestorima. Nabavom PCR-a u stvarnom vremenu Zavod je zakoračio u područje molekularne patologije.

Muzej patoanatomskih preparata po svojem bogatstvu eksponata sigurno se može svrstati u red najvećih patoanatomskih zbirk u Europi (oko 3000 preparata), ne samo brojem nego i mnogim rijetkim slučajevima.

Od preseljenja Zavoda za patološku anatomiju na novu lokaciju Fakulteta bilo je zaposleno više dječatnika, koji su postali nastavnici Zavoda ili prešli na druge ustrojbine jedinice Fakulteta. To su asistenti Marijan Herceg (1961.), Josip Perić i Križan Čuljak (1965.), zatim Ruža Sabočanec (1972.) koja je postala prva veterinarska patologinja u Hrvatskoj, te asistenti Slavko Bambir (1976.) i Stipica Ćurić (1981.). Pritom treba naglasiti da je dr. Marijan Herceg napredovao do izvanrednog profesora i nastavio sveučilišnu karijeru u Novom Zelandu (1980.), a dr. Slavko Bambir kao redoviti profesora otišao s Fakulteta (1988.), te kao bivši rukometni reprezentativac i trener postao izbornikom islandske ženske rukometne reprezentacije (1988. – 1991.). Poslije je nastavio sveučilišnu karijeru u Institutu za eksperimentalnu patologiju Sveučilišta u Islandu.

Od osamdesetih godina do danas u Zavodu su zaposleni asistent Željko Grabarević (1983.), pripravnica SIZ-a za znanost Branka Artuković (od 1986.), znanstvena novakinja Andrea Gudan Kurilj (od 2001.), znanstvena novakinja Ana Beck (od 2001.), asistent Marko Hohšteter (od 2005.) i znanstveni novak Ivan-Conrado Šoštarić-Zuckermann (od 2007.). Spomenuti zaposlenici čine postojeću generaciju nastavnika u znanstveno-nastavnom zvanju. U Zavodu još rade asistenti – poslijedoktorndi dr. sc. Doroteja Huber, dr. med. vet. (od 2013.), dr. sc. Lidija Medven Zagradišnik, dr. med. vet. (od 2013.) i dr. sc. Dunja Vlahović, dr. med. vet. (od 2021.), asistentica Ivana Mihoković Buhin (od 2018.), administratorica Mirela Babok (od 2010.), laborantice Sanja Džaja (od 2007.) i Sandra Cujan (od 2019.) te Sanda Bišćan Nedelkoski (od 2015.), veterinarski bolničari Ivan Šibenik (od 1987.), Nenad Kudrnovski (od 1993.) i veterinarski tehničar Alen Roksa (od 2020.).

Ustrojem integriranog preddiplomskog i diplomskog studija prema Bolonjskom procesu od ak. god.

Slika 1. Vježbe iz razudbe u sekcijskoj dvorani 1980-tih godina.

3

Slika 2. Vježbe iz razudbe u sekcijskoj dvorani 2019. godine.

2005./2006. nastavnici Zavoda izvode nastavu iz obveznih predmeta Opća veterinarska patologija i Specijalna veterinarska patologija. U Zavodu se u okviru spomenutog integriranog studija veterinarske medicine izvode i izborni predmeti Dijagnostička veterinarska citologija i Molekularna patologija i histologija tumora i metastaza, a djelatnici Zavoda sudjeluju i u izvođenju nastave na drugim kolegijima koji su obvezni izborni predmeti: Bolesti i liječenje ptica – kućnih ljubimaca, egzotičnih i laboratorijskih životinja, Bolesti i liječenje farmskih životinja, Bolesti i liječenje konja te Bolesti i liječenje pasa i mačaka I.

Ak. god. 2016./2017. pokrenut je Integrirani preddiplomski i diplomski studij veterinarske medicine na engleskom jeziku te se sva nastava predaje i inozemnim studentima na engleskom jeziku.

Opsežna aktivnost u provedbi diplomskog studija veterinarske medicine zahtijevala je, među ostalim, angažiranje nastavnika u pisanju nastavne literaturе. U početku su nastavnici objavljivali pomoćnu literaturu za savladavanje određenog gradiva, poput skripte prof. dr. M. Hercega *Upute u razudbu domaćih životinja* (1975.) te skripte prof. dr. B. Maržana i prof. dr. M. Hercega *Opis preparata patološke histologije* (1976.). Prof. dr. K. Čuljak, prof. dr. Ž. Grabarević i prof. dr. R. Sabočanec objavili su udžbenik *Opća veterinarska patologija* (1993.), a zatim su prof. dr. K. Čuljak i prof. dr. R. Sabočanec napisali skriptu *Osnove obducijske tehnike životinja* (1995.) te udžbenik za učenike srednjih veterinarskih škola *Patologija životinja* (2004.). Urednik i suautor prof. dr. Ž. Grabarević priredio je udžbenik skupine autora *Veterinarska onkologija* (2002.), zatim su prof. dr. Ž. Grabarević i prof. dr. R. Sabočanec objavili skriptu *Patologija laboratorijskih životinja* (2002.). Prof. dr. Ž. Grabarević bio je urednik hrvatskog izdanja udžbenika autora M. D. McGavina i J. F. Zacharyja *Specijalna veterinarska patologija* (2008.). Doc. dr. A. Gudan Kurilj i doc. dr. A. Beck bile su suautorice sveučilišnog priručnika u elektroničkom obliku *Bolesti i liječenje pasa i mačaka* (2011.). Doc. dr. M. Hohšteter bio je suator sveučilišnog priručnika u elektroničkom obliku *Bolesti i liječenje konja* (2014.), asistent I. C. Šoštarić-Zuckermann bio je suautor sveučilišnog priručnika u elektroničkom obliku *Bolesti i liječenje farmskih životinja* (2014.), prof. dr. Ž. Grabarević, prof. dr. J. Kos i dr. V. Herak-Perković bili su urednici 6. izdanja *Veterinarskog priručnika* (2012.) u kojemu su kao autori Zavoda sudjelovali doc. dr. A. Beck, prof. dr. Ž. Grabarević i prof. dr. R. Sabočanec. Urednici i suautori prof. dr. Ž. Grabarević i prof. dr. R. Sabočanec ujedno su priredili sveučilišni udžbenik nastavnika Zavoda *Osnove razudebe domaćih životinja* (2017.).

Slika 3. Božićni domjenak Zavoda za veterinarsku patologiju 2008. godine.

Daljnjim razvojem Fakulteta i Sveučilišta te uvođenjem Bolonjskog procesa ukinut je znanstveni stupanj magistra znanosti te je ustrojen sveučilišni doktorski studij Veterinarske znanosti, koji je prva generacija studenata upisala ak. god. 2005./2006. U okviru tog studija nastavnici Zavoda sudjeluju u izvođenju obveznog predmeta Metode znanstveno-istraživačkog rada te granski usmjerenih predmeta Morfogeneza zaraznih i invazijskih bolesti peradi, Veterinarska onkologija, Osnove imunohistokemijske tehnike, Bolesti na staničnoj razini, Osnove patologije cirkulatornih poremećaja, Patogeneza zaraznih i parazitskih bolesti, Patomorfologija bolesti okoliša, toksikoloških i bolesti prehrane te Imunopatologejske bolesti domaćih životinja.

U istom je razdoblju reorganiziran specijalistički poslijediplomski studij Uzgoj i patologija laboratorijskih životinja u trajanju od četiri semestra. Cilj je ovoga specijalistickog studija upoznati polaznike s teoretskim i praktičnim znanjima u svrhu pravilna uzgajanja i stručnog i samostalnog rada u preventivni, patološkoj dijagnostici i liječenju laboratorijskih životinja. Studij je uvela prof. dr. sc. R. Sabočanec, a od 2013. voditeljica studija je prof. dr. A. Gudan Kurilj.

Godine 2013. godine dobivena je dopusnica za novi sveučilišni specijalistički studij Veterinarska patologija u trajanju od četiri semestra, a izvode ga svi nastavnici Zavoda. Osnovni je razlog pokretanja studija osposobljavanje polaznika za samostalan rad u području veterinarske patologije te prenošenje novih, primarno stručnih, ali i znanstvenih spoznaja koje nisu dostatno zastupljene u diplomskoj nastavi. Voditelj studija bio je prof. em. Ž. Grabarević, a od 2019. voditeljica je prof. dr. sc. B. Artuković.

Do danas je u Zavodu ukupno izrađeno i obranje-
no više od 100 doktorskih disertacija i 91 magisterski
rad. Osim toga na Zavodu su se usavršavali brojni
stručnjaci iz farmaceutske industrije (Pliva, Zagreb;
Lek, Ljubljana; Krka, Novo Mesto; Belupo, Koprivnica).

I djelatnici Zavoda su se u brojnim međunarodnim i domaćim institucijama, među prvima prof. R. Sabočanec koja je boravila na Rayne Institute St. Thomas Hospital London, Engleska, s ciljem upoznavanja Mechanizma patogeneze virusnih bolesti nervnog sustava. Poslije su se usavršavanja organizirala najviše u sklopu Europskog društva veterinarskih patologa i Europskog koledža veterinarske patologije te u suradnji s Institutom za veterinarsku patologiju Veterinarskog fakulteta Sveučilišta u Zuriku, Švi-

carska. Tako su prof. A. Gudan Kurilj (2015.) i izv. prof. I.-C. Šoštarić-Zuckermann (2020.) danas certificirani kao europski specijalisti veterinarske patologije (European Specialist in Veterinary Pathology®), a Zavod je 2016. postao registrirani centar za usavršavanje (prvi na području istočne Europe) i pripremu rezidenata za ECVP certifikacijski ispit.

Od 1991. prof. dr. K. Čuljak i prof. dr. M. Belicza iz Zavoda za kliničku patologiju prof. dr. Ljudevit Jurak Kliničke bolnice Sestre milosrdnice u Zagrebu pokrenuli su međunarodni znanstveni skup komparativne patologije koji se i dalje održava (2018. po 27. put) pod naslovom *Međunarodni simpozij komparativne patologije* prof. Ljudevit Jurak u čast prof. Juraku, koji je bio najbolji primjer suradnje i istraživanja u području humane i veterinarske patologije. Profesori K. Čuljak, R. Sabočanec, Ž. Grabarević, B. Artuković i M. Hohšteter bili su na različitim funkcijama simpozija, kao predsjednici, dopredsjednici ili članovi znanstvenog i organizacijskog odbora.

Ovu osnovnu faktografiju rada u Zavodu stručnjaci Zavoda nadopunili su vlastitim doživljajem Zavoda, znanstvenog i stručnog rada te nastave, što vjerujemo da će čitateljima biti i zanimljivije od štrog iznošenja podataka.

Slika 4. Djelatnici Zavoda u jesen 2009. godine. Slijeva nadesno: prof. dr. sc. Krešimir Severin (djelatnik zavoda za Sudsko i upravno veterinarstvo, tada na izobrazbi na našem zavodu), Nevenka Pernar, izv. prof. dr. sc. Ivan-Conrado Šoštarić-Zuckermann, DECVP, izv. prof. dr. sc. Marko Hohšteter, prof. dr. sc. Branka Artuković, prof. dr. sc. Andrea Gudan Kurilj, DECVP, izv. prof. dr. sc. Ana Beck, Sanja Džaja, prof. em. Željko Grabarević, prof. dr. sc. Ruža Sabočanec, Ivana Kranželić, Nenad Kudrnovski, Melita Preglej i Ivan Šibenik.

Slika 5. Kongres Europskog društva veterinarskih patologa i Europskog koledža veterinarske patologije, Dubrovnik, 2008. godine.

6

prof. dr. sc. Slavko Bambir, u mirovini

Rođen sam 1. rujna 1939., a osnovnu školu i gimnaziju završio sam u Osijeku. Nakon mature 1959. moje je daljnje školovanje vezano uz Veterinarski fakultet, gdje sam došao kao student i nakon diplome izabran za redovitog asistenta (1969.) na Zavodu za sudsko i upravno veterinarstvo kod prof. dr. sc. Mate Winterhaltera. Nakon nekoliko lijepih mjeseci na tom zavodu ukazala se potreba za dalnjim usavršavanjem, gdje sam morao steći dodatna znanja iz područja patologije, magistrirati i doktorirati. Stoga sam započeo rad na Zavodu za opću patologiju i patološku morfologiju kako bih mogao dalje raditi na Zavodu za sudsko i upravno veterinarstvo. Tako je započeo moj svakodnevni rad na Zavodu za patologiju!

U to doba predstojnik Zavoda za patologiju bio je prof. dr.sc. Berislav Maržan, koji me objeručke prihvatio i pomogao u svakodnevnom usavršavanju. Osim prof. Maržana na Zavodu me dočekao divan tim kolega asistenata: Marijan Herceg, Josip Perić i Križan Čuljak, kao i izvrstan stručni tim laboratorijskog osoblja i pomoćnog osoblja. Uživajući u svakodnevnom radu na patologiji, otkrio sam ljubav prema tom poslu i stalnu želju za dalnjim otkrivanjem i spoznavanjem svega novoga i inovativnoga što patologija pruža.

Godine 1974. završio sam poslijediplomski studij iz Patološke anatomije i na osnovi magistarske rapsprave postigao zvanje magistra nauka, a zatim je slijedila doktorska disertacija 1976. te sam postao doktor veterinarskih znanosti. Upravo sam se tada trebao vratiti na Zavod za sudsko i upravno veterinarstvo, što mi je predstavljalo iznimno tešku odluku, jer sam patologiju jako zavolio, kao i cijeli kolektiv Zavoda. Kako sreća prati hrabre, tako me silno razveselila odluka kolege Perića, koji je jako želio ići na Sudsko veterinarstvo, jer je izuzetno volio forenziku, pa su se karte posložile i moji snovi ispunili!

Godine 1980. nakon habilitacijskog predavanja Znanstveno vijeće i Savjet Veterinarskog fakulteta izabrali su me za docenta na Zavodu za Opću patologiju i patološku morfologiju. Proveo sam divnih dvadesetak godina na patologiji, gdje smo imali raznoliku paletu poslova koja je uključivala sve domaće i divlje životinje, različite oblike poslovne suradnje s privredom i privatnim i javnim subjektima. U to doba, sedamdesetih i osamdesetih godina, na Zavodu je radilo petnaestak zaposlenika.

Osnovno je područje rada bila znanstveno-nastavna djelatnost i suradnja s privredom. Osim toga prof. Maržan i ja bili smo usmjereni i uključeni i u problematiku akvakulture, proučavajući bolesti u riba i

mekušaca. Objavio sam brojne znanstvene i stručne radove na temelju kojih sam 1986. izabran za redovitog profesora i znanstvenog savjetnika iz nastavnog predmeta Opća patologija i patološka morfologija.

Godine 1988. ponuđena mi je pozicija na Institutu za eksperimentalnu patologiju, University of Iceland, Keldur, Reykjavik, koju sam prihvatio i gdje sam proveo preostalih dvadesetak godina rada.

Objavio sam 145 znanstvenih radova i aktivno sudjelovao na brojnim svjetskim kongresima i stručnim skupovima, kao predavač i kao prezentator raznih specifičnih bolesti u akvakulturi. Također sam godinama predavao kao gostujući profesor na Veterinarskom fakultetu u Messini, Sicilija, Italija.

I na kraju, nužno je spomenuti sastavni dio mog svakodnevnog života, sport – rukomet, kojemu također dugujem veliku zahvalnost, jer ustrajnost i uspjeh kojemu težimo u svakom aspektu života i rada dio je učenja koji sam dobio i kroz sport. Rukomet mi je omogućio velika postignuća, i u znanosti i u sportu, naime igrao sam za reprezentaciju Jugoslavije i bio trener državne reprezentacije Islanda.

Znanost i sport su moj život!

izv. prof. dr. sc. Ivan-Conrado Šoštarić-Zuckermann, DECVP

Uf, kad se sjetim da sam već punih 14 godina na zavodu. Čini mi se nevjerojatno da je zapravo dosta davno bio taj utorak 13. veljače 2007. kad sam prvi put došao na Zavod i upoznao se s tadašnjim djelatnicima. U jednom razgovoru prije, na koji me uputio moj otac, profesor Grabarević mi je rekao da mora samo ispitati postoje li nekakva zakonska prepreka da ja počnem najprije volontirati, a s vremenom će se otvoriti prilika da postanem znanstveni novak na njegovu tada još sasvim novom projektu *Komparativna dijagnostika, morfometrija i analiza tumora ljudi i životinja*. Mjesec-dva nakon tog razgovora profesor Grabarević kratko me je nazvao i rekao u slušalicu: „Dođi sutra! Ponesi samo kutu.“ Zvučalo mi je to tada pomalo pjesnički iz usta tadašnjeg predstojnika Zavoda i danas autora čak četiri zbirke poezije. Tako sam prvih sedam mjeseci samo volontirao. U to vrijeme nisam imao jasno određene interese unutar veterinarske struke, iako su me i onda, kao uostalom i danas zanimale i intrigirale virusne bolesti, no bio sam spreman prihvati bilo kakav posao na fakultetu ili nekoj sličnoj instituciji. Motivacija mi je bila primarno prestati slušati gundanje svog oca kako me on „mora odbiti od sise“, kako imam već 27 godina

7

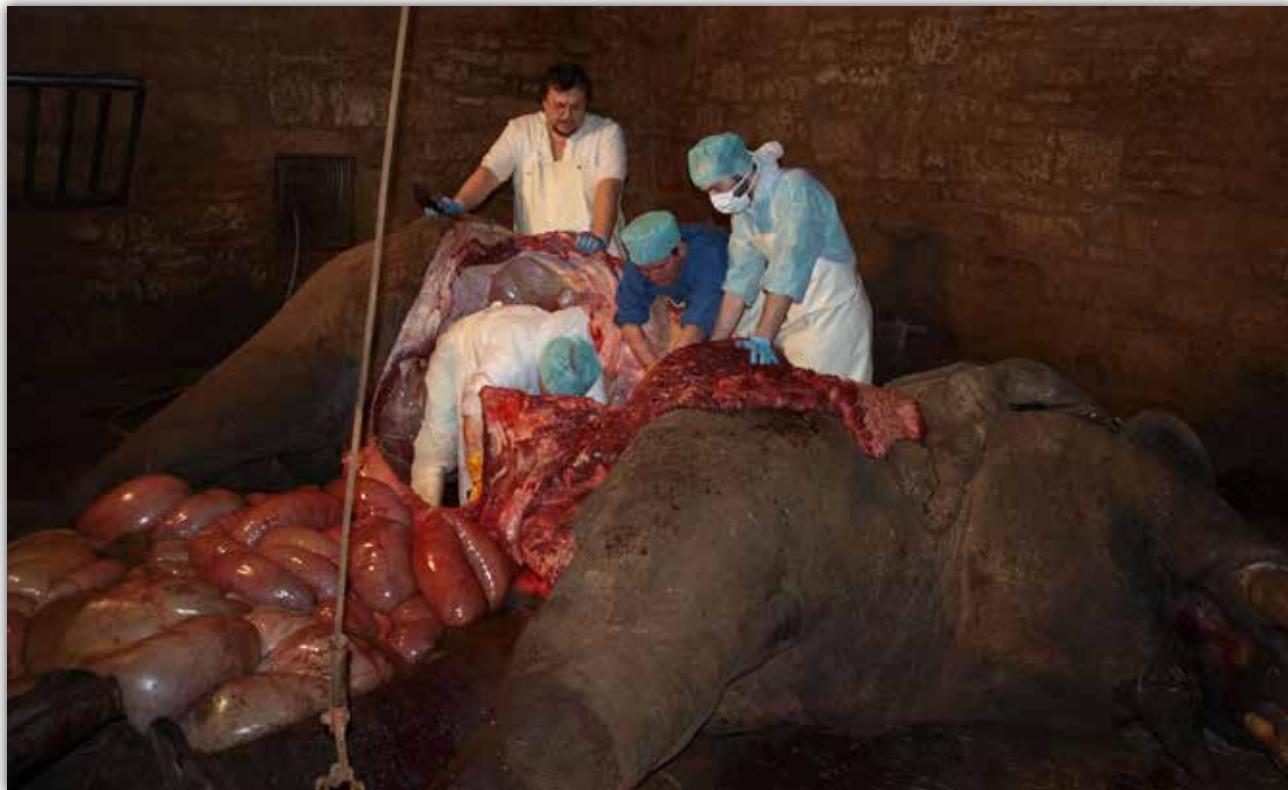
Slika 6. Djelatnici Zavoda za Veterinarsku patologiju 2013. godine. Slijeva nadesno: Ivana Kranželić, Ivan Šibenik, dr. sc. Doroteja Huber, Nenad Kudrnovski, prof. em. Željko Grabarević, dr. sc. Lidija Medven Zagradišnik, prof. dr. sc. Branka Artuković, Maja Štrkalj, izv. prof. dr. sc. Ivan-Conrado Šoštarić-Zuckermann, DECVP, Melita Preglej, izv. prof. dr. sc. Ana Beck, Mirela Babok, izv. prof. dr. sc. Marko Hohšteter, Sanja Džaja

i kako se trebam zaposliti i početi zarađivati. I tako sam počeo dolaziti na zavod sretan zbog činjenice da će sad to gundanje prestati. Nisam ni znao u što sam se „uvalio“. U redu, sjećao sam se još od druge-treće godine studija kako trula lešina može smrdjeti, tako da tu nije bilo iznenadenja. No tek sam te 2007., postupno odlazeći svakodnevno s dežurnim u sekcijsku dvoranu na razudbe, kao i mikroskopirajući sa starijim stručnjacima na diskusijском mikroskopu, shvatio da je veterinarska patologija područje koje je vrlo, vrlo zahtjevno. Koliko samo toga moraš znati! Istrenirati oko za mikroskop, ispravno interpretirati makroskopske lezije, zapamtiti patogenezu bar glavnih bolesti... Pa onda još sva ta terminologija. Sve mi se to učinilo dosta teškim. Bilo je stoga trenutaka kad sam mislio „Pa što mi je to trebalo!“, jer vjerojatno je u glavi svakog pojedinca prirodno da bar na prvu traži onaj lakši put.

Danas kad se malo okrenem i pogledam sebe prije tih 14 godina, nekako mi spontano dođe smiješak na lice. Perspektiva mi se promjenila. Jest, veterinarska patologija sigurno nije „lakši put“, ali je barem za mene na kraju bio „najlepši i najbolji put“, put na visoku i strmu planinu. Jer nitko ne vidi bolesti iz kuta iz kojeg ih vidi patolog. Jer patologija je potraga za skrivenom istinom. Jer nikad ne znaš što ćeš taj dan dobiti na sekciji. Jer koliko god to čudno zvučalo,

često ne znaš gdje ili kad te čeka neki ključan detalj pod mikroskopom koji te doveđe do trenutka spoznaje (eureka-moment) i iskreno pritom obraduje. A svaki je od tih trenutaka ujedno i test tvog znanja, iskustva i pronicljivosti. Tako da kad bilo koji radoznao čovjek uđe dublje u svijet patologije, svaki mu dan bude zanimljiv i umu ne bude dosadno. Naravno, da bi se došlo do te razine, mora se čovjek dobro pripremiti – nešto se mora naučiti, mora se dosta čitati, družiti se s mikroskopom. A mlađi čovjek mora biti strpljiv na početku, ništa ne ide preko noći – mnoge stvari zapravo dođu tek s iskustvom. Poseban je aspekt ovog posla i onaj dobar osjećaj kad nešto uspiješ objasniti studentu ili mlađem kolegi i budeš dio njihova aha-momenta. Vrlo mi je draga stoga da sam ja svojih 14 godina staža proveo upravo na Zavodu za veterinarsku patologiju.

Četrnaest od sto i nije mnogo, tako da nemam jasan osjećaj koliko se Zavod promijenio i mijenjao kroz godine od osnutka. No znam, i tomu još uvijek svjedočim, da se u ovih 14 godina uistinu dosta toga promijenilo na Zavodu (pritom nipošto ne mislim da bez mene ne bi došlo do istih pomaka). Mogao bih sad dugo nabrajati što se sve promijenilo, od izgleda i opremljenosti sekcijske dvorane i našeg laboratorija, od organizacije posla do kvalitete nastave, no to nije cilj ovog teksta. Moj je dojam da ni jed-

Slika 7. Razudba slona u Nacionalnom parku Brijuni, 2010. godine.

Slika 8. Izlet djelatnika Zavoda za veterinarsku patologiju, Fužine 2017. godine.

na od tih promjena nije bila nagore. Najvažnije je u toj cijeloj priči i vrijedi spomenuti da su se ljudi koji rade na Zavodu dodatno obrazovali i stručno usavršavali. Postali smo tako centar za usavršavanje Europskog koledža veterinarskih patologa, na kojemu sad rade dva specijalista i potencijalna mentora budućim specijalizantima. Na taj smo se način uvelike približili sličnim (no znatno imućnijim) institucijama u zapadnoj Europi. Obrazovanje kadra koji radi na Zavodu temelj je svakog napretka. Ljudi su ti koji čine razliku. Na kraju krajeva samo stručni djelatnici i stručno vodstvo znaju odrediti najbolji put daljnog razvoja i unapređenja bilo koje radne organizacije. Ovom bih prilikom htio zahvaliti svima koji su mi na bilo koji način pomogli u mom profesionalnom putu kao i svima koji su na pozitivan način sudjelovali u ovih sto godina Zavoda. Prije svega hvala svim mojim sadašnjim i bivšim kolegama sa Zavoda.

prof. dr. sc. Branka Artuković

„Uf, kad se sjetim da sam već punih 14 godina na Zavodu,“ napisala moj kolega Ivan... Što da ja kažem? Tu sam nešto više od 35 godina – više od trećine dobi samog Zavoda. I još jedna nezavidna realnost – trenutačno sam najvremešnija djelatna osoba na Zavodu i svi su moji kolege moji bivši studenti. Da, mnogo

se toga promijenilo od 1986. do danas, počevši od uvjeta rada, promjena unutar same patologije (unutar struke i znanosti), mogućnosti dijagnosticiranja i otkrivanja određenih bolesti, odnosa čovjeka i životinje, očekivanja od patologa od strane vlasnika životinje, pristupa studentima, promjena vrijednosti u društvu. Istina, nije to bila ekskluziva mog Zavoda, i drugi su prolazili kroz slične situacije.

Da, moja dob mi je dopustila prolazak kroz turbulentna vremena. Spomenut ću da sam u srednjoj školi imala indeks (tzv. Šavarova generacija). Nakon toga sljedio je upis na fakultet. Prvi predmet koji me oduševio na fakultetu – Patologija, odnosno bolje rečeno vježbe iz patologije. Jedva sam čekala da se otvorи lešina pa da vidim šta se to događalo, koje su promjene bile. Prve je vježbe tada održao mr. sc. Marko Žilić. Gotovo sam se na svakoj vježbi dragovoljno javljala za sekciju. Diplomski iz patologije. Na mojo sreću, i prvi posao na patologiji (kao pripravnik SIZ-a IV – visina prve plaće nije bila dostaftna za počastiti kolege sa Zavoda, što je bilo uobičajeno). Radilo se svašta bespogovorno. Poslije posla eksperimentalni rad s ciljem da se dođe do novih spoznaja i da se napreduje. Nastava. Vrlo česti odlasci na teren (velik broj farmi – intenzivni uzgoj). Domovinski rat. Nemogućnost odlaska na usavršavanja. Nakon rata postaješ prestari za stipendije. Često svojim kolega-

ma ispričam zgodu koja se dogodila za vrijeme Dobrovinskog rata. Naime profesor Grabarević je otišao na front, a na Zavodu je zavladala gripa, pa neki nastavnici nisu mogli raditi. Ni mene nije zaobišla bolest, ali sam došla na posao... U jednom sam trenutku rekla profesoru Čuljku da bih išla doma jer imam temperaturu 40 °C i da pomalo „gubim špur“, a on je na to rekao: „Molim te, Branka, nemoj ići sada na bolovanje, odi sljedeći tjedan...“ I tako redom. Doktorat – prikupljanje materijala odlaskom na farmu u Metković petkom navečer da bi se u ponedjeljak mogla održati nastava ili ići na teren. Vezano za držanje nastave (vježbi), u moje je vrijeme nekako bilo napisano pravilo da nakon što postaneš docent više ne držiš vježbe, ali se i to promjenilo. Jednom zgodom dok smo odlazili na vježbe iz patologije peradi u večernjim satima, kaže meni profesor Grabarević da će on držati vježbe do mirovine, a ja valjda i nakon smrti. Unatoč turbulentnim vremenima patologija uvijek ostaje u srcu... Toliko različitih vrsta i različite patologije i truda i istraživanja da dođeš do uzroka uginuća... Nezaboravne sekcije vodenkonja (ulazak u trbušnu šupljinu da možeš egzenterirati organe, rezanje rebara motornom pilom...), žirafe, zebre, deve, medvjeda i gotovo svih zooloških životinja.

Iz godine u godinu mijenjaju se uvjeti rada, počevši od obnavljanja sekcjske dvorane, obnavljanja laboratorija, dolaze i novi kolege kojima se omogućuje i odlazak na usavršavanja i uvode se nove metode dijagnostike bolesti. Znatno se povećava broj biopsija jer dominantna patologija postaje patologija kućnih ljubimaca za koje su vlasnici spremni izdvojiti više sredstava za dijagnostiku i liječenje. Tako Zavod iz dana u dan raste, a moja je velika želja da se tako i nastavi u budućnosti.

Kako su za napredak zaslužni ljudi, dopustite da nabrojam sve one s kojima sam radila ili radim u ovom 35-godišnjem razdoblju: tprof. dr. sc. Križan Čuljak, prof. dr. sc. Slavko Bambir (u mirovini), prof. dr. sc. Ruža Sabočanec (u mirovini), tprof. dr. sc. Stipica Ćurić, prof. dr. sc. Željko Grabarević (*professor emeritus*), redoviti profesor molekularne medicine na oksfordskom sveučilištu Kristijan Ramadan (tada znanstveni novak na projektu prof. Čuljka), mr. sc. Zoran Šimec (danasa ima ambulantu Maza), prof. dr. sc. Mirna Robić (rođena Bratulić, danas nastavnica na Zavodu za patofiziologiju), izv. prof. dr. sc. Ana Beck (sporazumno raskid ugovora), Jelena Mraović, dr. med. vet., MRCVS DipRCPath (Labcorp Limited UK), izv. prof. dr. sc. Ozren Smolec (danasa nastavnik na Klinici za kirurgiju, ortopediju i oftalmologiju), prof. dr. sc. Andrea Gudan Kurilj, DECVP, izv. prof. dr. sc. Marko Hohšteter, izv. prof. dr. sc. Ivan-Conrado

Slika 9. Rekonstrukcija laboratorijskih prostora Zavoda za veterinarsku patologiju.

Šoštarić -Zuckermann, DECVP, poslijedoktorandiice dr. sc. Doroteja Huber, dr. sc. Lidija Medven Zagradnišnik , dr. sc. Dunja Vlahović; asistentica Ivana Mihoković Buhin, dr. med. vet.; laborantice Nada Kandučar (u mirovini), Melita Preglej (u mirovini), Sanja Džaja, Ivana Kranželić, bacc. sanit. ing. (drugo radno mjesto – referada za poslijediplomske studije), Maja Štrkalj (sada na Zavodu za mikrobiologiju i zarazne bolesti s klinikom), Sandra Cujan, Margareta Jergović (sporazumno raskid ugovora), Manuela Belajsa (sada laborantica na Zavodu za bolesti peradi s klinikom), administratorica Mirela Babok, san. ing.; bolničari Stjepan Artuković (drugo radno mjesto – Odjek za održavanje i tehničke poslove), Marijan Bilinovac (sada živi u Švicarskoj), Ivan Šibenik (u mirovini), Nenad Kudrnovski, Alen Roksa, tehnički suradnik III. vrste; spremacice: tDragica Cesar, Nevenka Pernar (u mirovini), Sanda Bišćan Nedelkoski, pomoći tehnički suradnik. Kao „podstanari“ na našem zavodu, s kojima smo imali iznimno suživot i suradnju, bile su i djelatnice Centra za peradarstvo: dr. sc. Marina Tišljar, dr. med. vet. (sada HVI, Centar za peradarstvo – patolog, znanstvena savjetnica) i laborantica Verica Špičić (u mirovini). Bili su tu i brojni drugi kolege

Slika 10. Histopatološki laboratorij Zavoda za veterinarsku patologiju.

11

Slika 11. Obavljanje imunohistokemijske analize.

Slika 12. Priprema uzorka za imunohistokemijsku analizu.

12

Slika 13. Prijem i obrada uzorka za histopatološku pretragu.

Slika 14. Rezanje uzoraka za histopatološku pretragu.

13

koji su boravili određeno vrijeme na Zavodu u svrhu edukacije ili da bi izradili svoje magistarske rade i disertacije.

Na samom kraju treba reći da bez timskog rada nema napretka ni jednog kolektiva. Ipak su ljudi najvažniji. Nadam se da se to na patologiji događalo, događa se i da će se događati. To je ujedno i velika želja povodom stote obljetnice Zavoda, a uvijek će biti onog – *u naše vrijeme...*

prof. dr. sc. Andrea Gudan Kurilj, DECVP

Prof. dr. sc. Branka Artuković spomenula je da je ona trenutačno najvremešnija djelatnica Zavoda za veterinarsku patologiju, a ja ne mogu pobjeći od činjenice da sam po vremešnosti odmah iza nje. Ovdje sam već punih 20 godina, i to od 3. rujna 2001. godine. Sjećam se mog prvog dana na Zavodu – prilikom upoznavanja jedna mi je osoba pružila ruku i u šali nadodala: „A kad će već jednom na ovom Zavodu primiti muško?“ Tada se ovakva pitanja nisu baš pretjerano doživljavala diskriminacijom. No svejedno, meni je to pitanje dalo poticaja da budem najbolja što mogu i da pokažem da mogu raditi u patologiji kao i bilo koji muški kolega. I tako sam počela kao znanstvena novakinja na projektu prof. Grabarevića

Utjecaj gizerozina na zdravlje domaćih životinja, a 2003. sam prešla u zvanje asistentice. S obzirom na to da sam dulji period bila jedina asistentica, odnosno mlađa zaposlenica na Zavodu, radila sam sve: od držanja vježbi, sudjelovanja u sekcijama, pripreme uzoraka za histopatološku pretragu, redovitog mikroskopiranja s profesorima, pisanja nalaza, sudjelovanja u znanstvenom radu, pripreme literature za rade i nastavu, rada u laboratoriju i uvođenja novih metoda... A kako su tada računala polako počela zamjenjivati pisaće mašine i grafskope, radila sam i kao „instruktorica“ za Word i PowerPoint. Sve mi je to dalo golemo iskustvo i danas nema posla na Zavodu koji ja ne znam obaviti. A tako je i s mojim kolegama, koji su svi odreda vrijedni ljudi i predani svome poslu.

A patologija? To je disciplina koja me oduvijek zanimala. Iako je vrlo opsežna i zahtjevna, neizmjereno je zanimljiva. I nikad ne možeš biti siguran što te čeka u sekcijskoj dvorani, koje će lezije životinja imati i što te čeka pod mikroskopom. Zato patolozi moraju stalno razmišljati, istraživati, uspoređivati, učiti, tražiti najispravniji odgovor kako bi postavili točnu dijagnozu. Na Zavodu imamo arhivu koja potkrepljuje ove navode i gdje se mogu naći protokoli od osnutka Zavoda. Pisani krasopisom, čuvaju predivne opise le-

Slika 15. Božićni domjenak Zavoda za veterinarsku patologiju 2015. godine.

14

zija i dijagnoze najrazličitijih bolesti. Iz toga se možda i najbolje može vidjeti kako je svaki djelatnik u različitim razdobljima postojanja Zavoda ostavio svoj trag u razvoju veterinarske patologije na ovim prostorima. Naši su prethodnici napravili dobre temelje, a mislim da smo mi danas nastavili njihovim stopama. Moram pritom spomenuti i nastojanje prof. Grabarevića da svi asistenti provedu određeno vrijeme u inozemstvu i znanje stičeno tamo donesu natrag i ugrade ga u vlastiti razvoj i razvoj Zavoda. I tako smo polako počeli odlaziti, najviše u Zürich i na ljetne škole veterinarske patologije. Na kraju sam odradila i rezidentsko usavršavanje, položila ECVP certifikacijski ispit, a Zavod za veterinarsku patologiju postao je registrirani centar za usavršavanje rezidenata iz veterinarske patologije. Kolega Šoštarić-Zuckermann bio je naš prvi službeni rezident koji je također s uspjehom položio isti certifikacijski ispit te je time naš zavod postao ravnopravan s ostalim zapadnoeurropskim centrima veterinarske patologije. No održavanje ovog statusa nametnulo je i nove obveze s ciljem održavanja visokih standarda koje zahtijeva ova disciplina. Tako mi redovito održavamo *journal-club* i *book-club*, imamo *Wednesday Slide* konferencije, makro kvizove i redovite dugotrajne diskusije za mikroskopom. Svi smo se skupa „zarazili“ patologijom

i unatoč brojnim drugim obvezama (koje uključuju nastavu, rutinske sekcije, biopsije, citologiju i istraživački rad) svatko od nas daje maksimalan doprinos da Zavod raste, da se razvija, da radimo najbolje što možemo i da našim studentima prenosimo vrhunsko znanje i iskustva. I zato smo dobar tim!

Jedini je problem što studenti na trećoj godini patologiju doživljavaju kao dosta težak predmet koji moraju dugo učiti, ali kad se sretnemo na 5. i 6. godini studija, svi odreda priznaju da tek tad shvaćaju što smo im govorili i zašto je važno naučiti patologiju!

Poslijedoktorandica dr. sc. Doroteja Huber, dr. med. vet.

Da mi je netko kao studentici treće godine rekao da će raditi na patologiji, rekla bih mu da je sišao s uma. Patologija je teška. Patologija je zahtjevna. Znate li koliko knjiga iz *Specijalne patologije* ima stranica? I bolesti? Tada nisam razmišljala kao patolog. Histologija me nije zanimala. Volontirala sam u ambulantama za kućne ljubimce i tamo sam se vidiela. Nedostatak posla nakon završetka fakulteta ipak me naveo da se prijavim za posao na patologiji. Mislila sam da će to biti privremeno i da će se vratiti u ambulantu čim se otvorí prilika.

Počela sam raditi u proljeće, u punom tijeku vježbi iz Specijalne patologije. Išla sam na sva predavanja i sve vježbe. Ali i tada je patologija bila teška. I zahtjevna. Neuvježbanom oku sve je slično. Kako razlikovati sve te bolesti? Koji je to organ pod mikroskopom? Koja lezija? Pa jučer sam čitala o toj bolesti, kako sam to već zaboravila?! Trule leštine, mirisi, smrt, toliko mnogo za naučiti i, naravno što mi je *to trebalo trenutak* (više nego jedanput). I tada se dogodila tema mojeg doktorata. Bolesti koje se prenose vektorima u pasa i mačaka. To je ono što me zanimalo. Uđubila sam se u tematiku, knjige i članke preko glave. Zavoljela sam seciranje, mikroskop, histologiju, pripremanje uzorka. Zavoljela sam patologiju svim srcem. Jurila sam u sekcijsku dvoranu da poseciram još tog psa ili mačku koji su sigurno pozitivni na patogen koji tražim. Ostajala dulje. Vinkendom, praznikom, kasno poslijepodne, do noći. I nije mi bilo teško. Shvatila sam da je patologija put slaganja *puzzlea* gdje povezuješ makroskopski i histološki nalaz, povremeno ga upotpuniš dodatnim pretragama, i onda složiš sliku bolesti koja je dovela do uginuća ili eutanazije životinje. Voljela sam istraživati i razmišljati, a patologija me stalno tjerala na istraživanje, razmišljanje i učenje. Točno na ono što sam htjela.

Ali nije bio zaslužan samo doktorat. Bili su tu i kolege. Stariji kolege koji su me poučavali, pokazivali, usmjerivali i ispravljali. Pomagali kada je zapelo. Kollege koji su se konstantno i neprekinuto usavršavali, uvodili usavršavanja i za nas mlađe, nabavljali materijal za učenje, donosili projekte i ideje. Bila je tu i kolegica koja se zaposlila kad i ja, koja je hodala istim putem, istim počecima. S kojom sam učila, kopala po arhivi, knjigama, časopisima, internetu. S kojom sam dijelila mnoga vidna polja za mikroskopom i pokušavala odgonetnuti što mi to vidimo. Tu su sada i mlađe kolegice koje neumorno rade, uče i napreduju. Sa svim kolegama sa Zavoda uživam diskutirati, mijenjati znanja, iskustva i ideje. Kolege koje mi pomažu u napredovanju i radu na meni. Kolege s kojima mogu igrati *paintball*, pucati po njima, posvađati se oko toga tko je koga upucao, i onda se na kraju smijati se s njima. Iako se na patologiji mnogo radi, uživam u svakom trenutku. Jako smo napredovali. Odradili smo puno nastave, puno istraživali. Sakupili mnogo materijala za daljnja istraživanja. Pisali smo projekte, radove, postere i predavanja za kongrese. I čeka nas još dugi put – još puno nastave, istraživanja, kliničkog rada (obdukcije, citologije i biopsije). Čekaju nas još brojna usavršavanja, brojna napredovanja. Doći će i proći još mnogo studenata. Čeka nas još mnogo lijepih trenutaka.

Slika 16. Analiza histopatoloških uzoraka na diskusionom mikroskopu.

Slika 17. Djelatnici Zavoda za Veterinarsku patologiju za vrijeme održavanje Svjetskog nogometnog prvenstva 2018. godine. Slijeva nadesno (stoje) Sanda Bišćan Nedelkoski, izv. prof. dr. sc. Ivan-Conrado Šoštarić-Zuckermann, DECVP, Ivan Šibenik, Nenad Kudrnovski, Margareta Jergović, prof. dr. sc. Andrea Gudan Kurilj, DECVP, prof. em. Željko Grabarević; (čuće) prof. dr. sc. Branka Artuković, Sanja Džaja, Mirela Babok; (sjede) dr. sc. Lidija Medven Zagradišnik, izv. prof. dr. sc. Marko Hohšteter, dr. sc. Doroteja Huber.

Posao na patologiji otvorio mi je i druga vrata. Bili su tu i odlasci na kongrese, usavršavanja, radionice. Upoznavanja i povezivanje s kolegama patologima s drugih institucija, putovanja po Europi. Slikanje s autorom najpoznatije patološke knjige o tumorima (Donald Meuten), kojega smo imali čast upoznati na jednom kongresu u Finskoj. Mnogo smijanja, druženja, učenja i usavršavanja. Novi laboratorij, nova oprema, mnogo novog znanja i iskustva. Lijepa sjećanja i uspomene.

Od tog petka 1. ožujka 2013., kad sam počela volontirati na patologiji, do danas je prošlo osam i pol godina. Mnogo se toga promijenilo, nabolje. A moja ljubav prema patologiji samo je rasla. Iako sam došla neplanski, ipak ne bih ostala privremeno. Rado bih ostarjela uz „svoju ekipu“.

Poslijedoktorandica dr. sc. Lidija Medven Zagradišnik, dr. med. vet.

Nakon već pomalo izbljedjelih sjećanja na ispit iz patologije (2005.) u ljetnom semestru 2008. godine na poziv prof. Grabarevića zajedno s nekolicinom studenta dobivam priliku volontirati na kongresu Europskog društva veterinarske patologije koji se u organizaciji Zavoda za veterinarsku patologiju održao u Dubrovniku. S obzirom na to da smo i mi studenti prisustvovali predavanjima, bliski susret s tom za mene „znanstvenom fantastikom“ potaknuo je misao kako bih se jednog dana „možda“ voljela baviti znanostu. Imala jedna poslovica: „Budite pažljivi kada nešto zaželite. Možda se ostvari.“ Jer pet godina poslije, 2013., sjedimo u sobi prof. Grabarevića kolegica Doroteja i ja, profesor nam po svom običaju ispriča nekoliko viceva, podijeli s nama ideje o budućim znanstvenim istraživanjima, a poslije dogovaramo zaduženja i obveze. Naš prvi radni dan počinje 1. ožujka.

Kako to već obično biva, prvi se utisci najbolje pamte, tako da se još dobro sjećam naših višesatnih boravaka u sekcijskoj dvorani, pripreme tkiva za histopatološku pretragu, naravno u nenormalnim konfiguracijama jer ne znamo, tragamo i tek počinjemo upoznavati tu znanost o bolesti. Te je godine prof. Gudan Kurilj bila u Švicarskoj, učila za *board exam*, pa sam nakon prvih nekoliko članaka i noviteta iz patologije koje smo stalno dobivali od nje bila malo i zabrinuta jer „ništa ne kužim“. Ipak, ubrzo sam se veselila svakoj poruci. Da, patologija je zahtjevna, treba mnogo čitati i mikroskopirati, ali s vremenom jednostavno postaneš ovisan.

Pogled u prošlost Zavoda omogućuju nam stariji kolege kad uz neformalna druženja vrlo rado pričaju anegdote iz nekih prošlih vremena. A tu je i oko 3000 eksponata našeg muzeja koji otkrivaju djelić rada i zalaganja naših prethodnika. Čini mi se da je samo tehnika razudbe ostala ista jer posao današnjeg patologa zahtjeva dublje razumijevanje patoloških procesa, ne samo na mikroskopskoj nego i na molekularnoj razini. Znam to dobro, jer kad mi je mentor prof. Hohšteter potpuno smireno i vrlo uvjerljivo predložio ekstrakciju RNK iz ne tako svježih parafinskih blokova melanocitnih tumora za temu

doktorskog rada, pomislila sam da je to čista utočište. Ipak, nakon te uspješne pustolovine krenula su dežurstva pa sam se često znala družiti s prof. Artuković u kasnim poslijepodnevним satima, koja unatoč dugogodišnjem radnom stažu i dalje ostaje srediti nedovršene poslove do večernjih sati.

Koliko je drugačije nego prije, najbolje se vidi iz naših WhatsApp grupa koje služe za slanje najnovijih znanstvenih publikacija. Bez daljnog, prof. Šoštarić-Zuckermann prednjači u tome, on nas je tijekom svoje pripreme za *board exam* doslovno bombardirao radovima, ali i pitanjima. U međuvremenu su stigle i nove kolegice, Ivana i Dunja, koje su vrlo brzo pohvalile ritam zavoda i nebrojeno puta uskakale i odrađile brojne poslove u ovim izazovnim pandemijskim vremenima.

Zahvalna sam svim svojim kolegama koji svakodnevnim trudom i mentoriranjem omogućuju da mi „mladi“ postanemo stručniji i bolji „učitelji“ našim studentima. Brojne edukacije kojih je sve više na Zavodu, kao i sve aktivnosti koje nakon radnog vremena radimo zajedno, osnažuju Zavod i daju nadu u svjetlu budućnost. Jako mi je drago da i mojih 8,5 godina čini dio prve stotke. Mislim da smo odličan tim.

17

Slika 18. Djelatnici Zavoda za veterinarsku patologiju na izletu u Međimurju 2019. godine.

Slika 19. Mikroskopska analiza histopatoloških preparata kolegice Medven Zagradišnik tijekom rodiljnog dopusta u svrhu izrade disertacije.

18

Asistentica Ivana Mihoković Buhin, dr. med. vet.

Prepričavanje ranijih događaja drugih kolega i posjet muzeju Zavoda za veterinarsku patologiju mogu dati odgovor na pitanje kako je to prije bilo. Patologija je zarazna i više je od posla, što potvrđuju kolege koji s velikim zanosom nakon mnogo godina radnog iskustva govore o obdukciji koju su imali jučer ili biopsiji koju su mikroskopirali danas.

S obzirom na već rečeno, ukratko ću opisati kako je to danas, odnosno u posljednje tri godine koliko sam zaposlena na Zavodu. Nakon zaposlenja počela sam sudjelovati u internim edukacijama koje se provode u mjesecima bez nastavnih aktivnosti. Srijedom je na rasporedu *Wednesday Slide Conference* (WSC), kad mikroskopiramo, opisujemo i komentiramo najzanimljivije histopatološke slučajeve iz područja veterinarske patologije cijelog svijeta. Četvrtkom je *Book-Club*, gdje trenutačno prolazimo gradio Robbinса, dok se petkom održava *Makro quiz* koji pripremamo naizmjениčno te na taj način treniramo prepoznavanje i opisivanje patoloških lezija, povezuјemo ih s uzročnicima, stanjima itd. Ovakve su edukacije nužne za mladu osobu koja mora još mnogo

napredovati, jednako kao što je nužno imati podršku kolega koji će odgovoriti na mnogobrojna pitanja, motivirati te za daljnji napredak i nesebično prenosi svoje znanje.

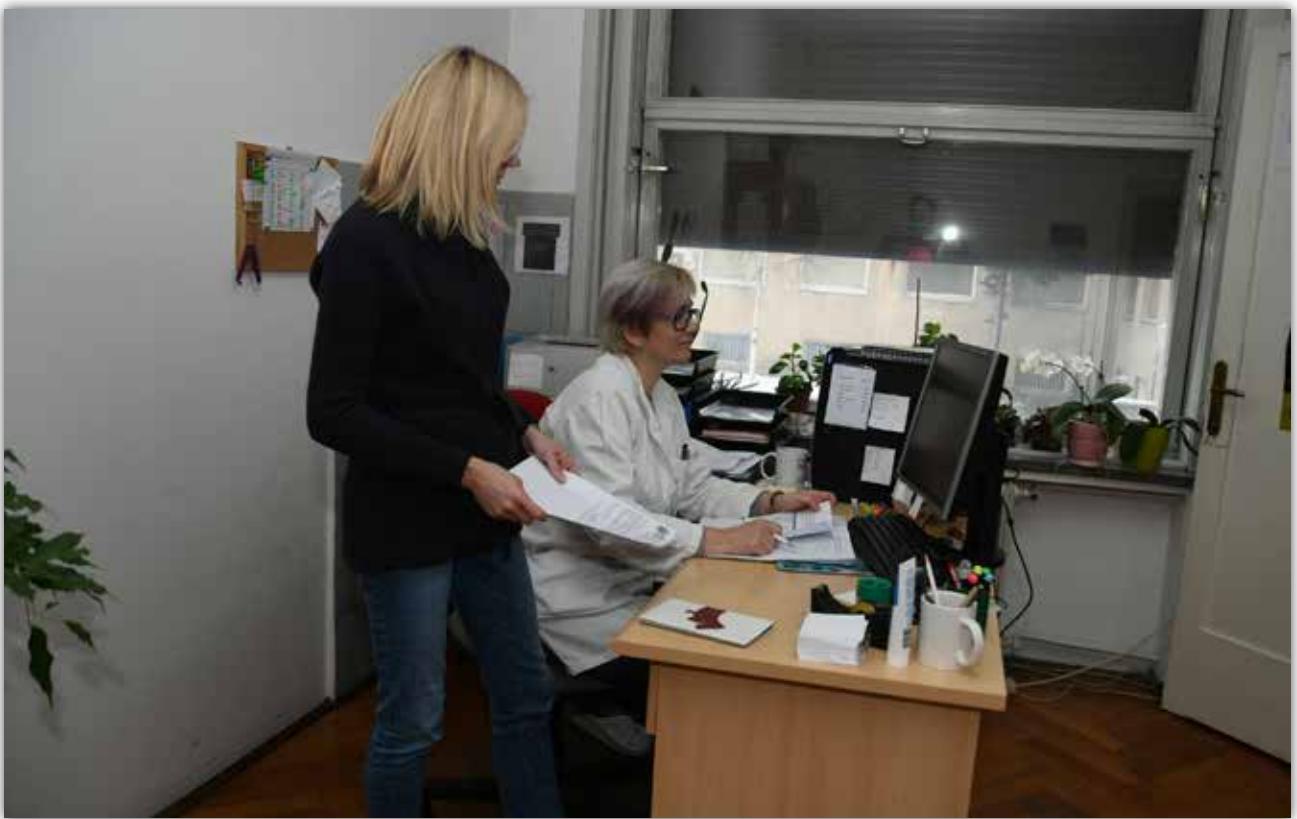
Osim toga Zavod je ove godine unatoč pandemiji bolesti COVID-19 bio lokalni organizator ljetne škole patologije *Summer School in Veterinary Pathology 2021.*, u suorganizaciji Europskog koledža veterinarske patologije i Europskog društva za veterinarsku patologiju, te bih ovo iskustvo izdvojila kao jedno od najdražih dosad. Nastava se trenutačno održava uživo uz poštovanje epidemioloških mjera, a jednog ćemo dana prepričavati iskustva *online* nastave za vrijeme *lockdowna* i svih drugih izazova koje nam svakodnevno donosi pandemija.

Zaključujem da svako razdoblje nosi svoje izazole, no uz dobru organizaciju, optimizam i timski rad sve je moguće. Za budućnost bih nam zaželjela mnogo stručnih usavršavanja, kvalitetnih znanstvenih radova i pozitivnu radnu atmosferu kakvu osjećam danas.

Slika 20. Mikroskopska analiza histopatoloških preparata.

19

Slika 21. Slanje nalaza obavljenih pretraga.

Slika 22. Opremljen laboratorij za molekularnu patologiju.

20

Poslijedoktorandica dr. sc. Dunja Vlahović, dr. med. vet.

Kao friški član Zavoda za veterinarsku patologiju, za koji će mjesec proći moja prva godina ovdje, mogu reći da je ovo jedan sjajan zavod! Kad sam prije sedam godina upisala poslijediplomski specijalistički i doktorski studij iz veterinarske patologije, provedla sam određeno vrijeme na Zavodu i tako pobliže upoznala ljude i način rada. I poželjela tamo raditi. Najviše me je privukao njihov odnos prema poslu, kojemu pristupaju vrlo ozbiljno kako bi odradili što kvalitetnije moguće, stalni rad na poboljšavanju i podizanju ljestvice u dijagnostici i nastavi, ali i jednostavna, prirodna i ugodna komunikacija.

Posao je vrlo dinamičan, radni dan proleti, čak i prebrzo, pa ne ostane dovoljno vremena za sve što bih još voljela napraviti, no na kraju svakog odradenog zadatka osjetim zadovoljstvo i novu energiju za sljedeći. S vremenom će ti zadaci postajati sve teži i odgovorniji, što me katkad ispuni strahom i nesigurnošću hoću li im biti dorasla, ali tješi me spoznaja da su svi kolege uvijek spremni pomoći i dati savjet, što iznimno cijenim.

Veselim se svemu što je preda mnom, i poslu ali i našim druženjima koja, nadam se, neće više ometati nikakvi virusi. I za kraj jedna velika hvala što sam dobila priliku biti dio ove ekipe!

izv. prof. dr. sc. Marko Hohšteter, predstojnik zavoda

Godina je 2021., studeni, korona je u punom jeku, četvrti val, kažu do sada najgori i ni ne razmišljajući o prošlim vremenima, fokusirani na trenutačnu situaciju s nastavom, COVID-potvrdoma i djelatnicima u izolaciji, odjednom smo na Zavodu shvatili da je prošlo 100 godina od osnutka Zavoda za veterinarsku patologiju.

Postavilo se pitanje kako ćemo obilježiti taj jubilej. Najjednostavnije bi i najzabavnije bilo da napravimo Dan otvorenih vrata, poslije toga domjenak na koji ćemo pozvati sve osobe koje su sudjelovale u radu Zavoda i kolege s kojima surađujemo, no to u ovim uvjetima nije bilo moguće.

Profesor emeritus Željko Grabarević predložio je da objavimo članak u *Hrvatskom veterinarskom vjesniku* o povijesti Zavoda, a uz to da svatko od zaposlenika napravi jedan mali osvrt na svoj boravak na Zavodu. Svi smo se složili. Napisat ćemo kratku povijest Zavoda, ali i nešto što nije suhoporno, samo faktografski, već osobno, što bi ljudima bilo zabavno za čitati. Meni je prvo na pamet pala naša priča o razudbi slona na Brijunima, naime to je svima zanimljivo, čak i onima koji su već čuli tu storiju.

Radnja se odvijala na Veliku subotu, 3. travnja 2010. godine. Bio sam asistent i zajedno s bolničarom Nenadom Kudrnovskim odradivao sam dežurstvo na Zavodu. Prošlo je 10 sati, a na Zavod je, kao što je to bilo uobičajeno pred svaki blagdan, došao prof. Grabarević. Bio je u nabavi, pa je svratio. Stvaran je razlog bio to da se makne iz kuće, da ne smeta supruzi i da ga doma ne stigne neki neželjeni posao. Zazvonio je telefon. Ne sluteći nikakve probleme, očekujući eventualno sekciju leštine s naših klinika, doznao sam da je u Nacionalnom parku Brijuni ugnuo slon Sony i da treba učiniti razudbu na terenu. I tako smo krenuli u organizaciju razudbe. Prof. Grabarević već je bio na poslu, bolničar i ja također, ali treba nam još netko. Nije baš jednostavno secirati najvećeg indijskog slona u Europi. Pozvat ćemo kolegu Šoštarića-Zuckermannu, mora nam i on pomoći. Ivan se odmah javio na mobitel. Nije bio daleko, taman je došao biciklom do vrha Sljemena. Mislio je da se šalim nakon što sam mu rekao da se treba vratiti jer idemo na Brijune secirati slona. Naše su obitelji bile „oduševljene“ kad smo imjavili da ćemo Veliku subotu provesti na Brijunima i da se doma vraćamo na Uskrs. Ivana smo pokupili doma nakon nekih 45 minuta. Zatim smo uzeli sendviče i kolače (oni su važan detalj u ovoj priči), koje nam je u međuvremenu

pripremila Sanja, supruga prof. Grabarevića, i s prtljažnikom punim noževa, pila, sjekira, čizama, pregača i ostalog pribora krenuli na Brijune.

Kad smo kasno poslijepodne došli na Brijune, prvo je trebalo riješiti rasvjetu u nastambi za slonove jer smo obdukciju počeli kad se već počeo spuštati mrak. Kao što si vjerojatno većina ljudi može predočiti, nije lako secirati slona. Razrezati kožu, otvoriti tjelesne šupljine, prerezati kosti. Da stvar bude zanimljivija, prof. Grabarević bio je prehlađen, pa mu je cijelo vrijeme curio nos, a kako je bio mrak, bolničar je ispred nastambe udario glavom u metalnu cijev ograda, pa smo samo Ivan i ja bili u potpunosti sposobni za posao. Uključivalo je to ulazak u trbušnu i prsnu šupljinu, upotrebu motorne pile i mnogo drugih prilagodbi naše uobičajene tehnike razudbe. Negdje oko 22 sata priveli smo razudbu kraju. Nasreću bez daljnjih ozljeda obducenata. Brzo smo pokupili pribor, nismo ga prali. Mislili smo da je bolje da to obavimo na Fakultetu. Mi smo se na brzinu oprali i preodjenuli, a domaćini su nas pozvali na večeru. Na kraju su nam ponudili desert. Bilo je već kasno, a nama se žurilo doma. Ja sam se ionako u korizmi odrekao slatkog, tako da smo odbili desert. Ivan nije rekao ništa. Kad smo stigli na kopno i krenuli autom, Ivan je žalosno prozborio: „Pa mogli smo barem neki

21

Slika 23. Edukacija djelatnika prilikom posjeta prof. dr. sc. Stephana Kellera sa Sveučilišta u Guelphu, Guelph, Canada.

Slika 24. Djelatnici Zavoda za veterinarsku patologiju na zajedničkom ručku 2019. godine.

22

kolač pojesti, meni bi baš pasao.“. Svi smo prasnuli u smijeh! „Ne boj se, Ivane!“ rekao sam, “Zar si zaboravio da još imamo kolače od gospode Sanje.“ I ja sam bio zadovoljan. Još malo pa će proći ponoć, doći će Uskrs i ja ću moći uživati u slatkom. I tako su nam ti kolači poboljšali atmosferu pri povratku. Vozeći se doma shvatili smo da je na cesti jako mnogo policije, na svakoj benzinskoj postaji i odmorištu bio je velik broj policijaca. Na radiju smo čuli da je malo prije završio derbi Rijeke i Dinama te da su se navijači nakon utakmice na više mjesta sukobili. Moram priznati da nas je to malo zabrinulo. Imali smo pun prtljažnik kravavih noževa i sjekira. Odlučili smo ne zaustavljati se i voziti direktno na Fakultet. Nekako nam se činilo da bismo dosta teško policiji objasnili što četiri muškarca rade u autu punom krvavog „oružja“. Na „sreću“, nismo imali nikakav dokaz o razlogu našeg boravka. Na Veliku subotu ne se izdaju putni nalozi, a zahtjev za obdukciju zaprimili smo telefonski. Mislili smo da papire možemo riješiti i nakon Uskrsa. Sada smo ipak mislili da smo mogli tražiti barem e-mailom zahtjev za razudbu od Nacionalnog parka Brijuni. Stigli smo u Zagreb. Hvala Bogu, nije nas zaustavila policija i nećemo morati prenoći u policijskoj postaji čekajući potvrdu našeg posla s Brijuna. S olakšanjem vozimo po gradu, stanemo na semaforu kod Velesajma ne

sluteći zla. Iznenada se začuje udarac i mi lagano poletimo prema naprijed. Odostraga nas je udario auto koji nije na vrijeme primijetio crveno svjetlo na semaforu. Svi smo bili dobro. Na braniku profesorova automobila bile su samo manje ogrebotine. Naravno da ne treba zvat policiju. Ipak ne želimo objašnjavati policiji sadržaj našeg prtljažnika. Došli smo na Fakultet i srećom sve se dobro završilo.

Iako je ova naša priča zanimljiva, život patologa nažalost ili na sreću nije stalno takav. Kad pogledam unatrag svojih, u vrijeme kad će biti otisnut ovaj članak, više od 17 godina rada na Zavodu za veterinarsku patologiju, izredalo se tu više tisuća dana i mnoštvo događaja. Kao i većina kolega sa Zavoda, i ja sam neplanirano završio na patologiji. Jednog dana pred kraj mojeg apsolventskog staža, kad mi je ostala samo sudска za položiti. Donio sam uzorak tumora svojeg psa na patohistološku pretragu, na hodniku sam sreo prof. Grabarevića i on me je pitao želim li raditi na patologiji kada diplomiram. Nikad mi to prije toga nije palo na pamet. Upisao sam veterinu zato da bih radio u maloj praksi, poslije mi se pojavio interes za konje, ali da mi je netko rekao da ću završiti na Fakultetu, još k tome na patologiji, rekao bih mu da je lud. Iako sam bio najbolji student generacije, patologija mi je bila najteži ispit. Ali eto, na kraju sam pristao, najprije

sam nekoliko mjeseci volontirao, pa radio na projektu prof. Grabarevića, pa kao stručni suradnik, i nakon nekoliko godina konačno kao asistent. Sve su ove godine uključivale sate i sate učenja, proučavanja patoloških procesa, zajedničkog i samostalnog mikroskopiranja, čitanja literature, bezbroj obdukcija, histopatoloških, citoloških, imunocitokemijskih i imunohistokemijskih pretraga. Naravno, tu su i nebrojeni sati vježbi i predavanja, izrada prezentacija, istraživanja, pisanja znanstvenih i stručnih radova, izvedbenih programa, raznih dopisa, ocjena, ispravljanja kolokvija, pismenih i usmenih ispita.

Tijekom svih tih dana i godina drago mi je što sam imao priliku upoznati, raditi i živjeti s brojnim dobrim ljudima, učiteljima, nastavnicima, mentorima i suradnicima na Zavodu i Fakultetu. Od svakog sam od njih mnogo naučio i još uvijek učim. S nekim od njih i dalje svakodnevno živim i surađujem, neki su na žalost preminuli, a s nekim su nam se putevi razisli iz različitih razloga. I kad pogledam unatrag, svaka je od tih osoba ostavila neizbrisiv trag u mom profesionalnom i privatnom životu te im ovom prilikom na svemu zahvaljujem! U to su svakako uključeni kolege i suradnici iz drugih institucija, kao što su sveučili-

šta, instituti, fakulteti, kolege iz veterinarskih organizacija, Hrvatske veterinarske komore, Uprave za veterinarstvo, Agroproteinke d.d., policije, Hrvatske vojske, Državnog odvjetništva i drugih gospodarskih organizacija. Posebna hvala svim kolegama s drugih veterinarskih fakulteta, posebice iz susjednih država, te svim kolegama iz Europskog društva veterinarskih patologa i Europskog koledža veterinarske patologije, a najveća hvala mojim i mentorima ostalih kolega, koji su imali čast i povlasticu boraviti na Institutu za veterinarsku patologiju Vetsuisse fakulteta, Sveučilišta u Zurichu. Profesori Pospischil, Erensberger, Hauser, Hilbe, Grest i ostali kolege iz Švicarske imali su ključnu ulogu i u razvoju nas kao patologa i našeg Zavoda. Zato im neizmjerna hvala!

Naravno, cjelokupan Zavod i naš rad ne bi imali smisla da nema naših studenata. Upoznao sam ih više tisuća i moram priznati da ni jednog od njih ne pamtim po nečem negativnom. Bilo je tu brojnih divnih i manje ugodnih trenutaka, ali je moj sveukupan doživljaj kao nastavnika iznimno pozitivan. Nadam se da i mene moji studenti pamte kao pozitivnu osobu.

Od srca Vam svima velika hvala!

23

Slika 25. Djelatnici Zavoda za Veterinarsku patologiju i naši četveronožni pomagači (jesen 2021.). Slijeva nadesno: dr. sc. Dorothea Huber, dr. sc. Dunja Vlahović, Mirela Babok, prof. dr. sc. Andrea Gudan Kurić, DECVP, Alen Roksa, Sanda Bišćan Nedelkoski, Nenad Kudrnovski, prof. dr. sc. Branka Artuković, izv. prof. dr. sc. Marko Hohšteter, Ivana Mihoković Buhin, dr. med. vet., dr. sc. Lidija Medven Zagradišnik, izv. prof. dr. sc. Ivan-Conrado Šoštarić-Zuckermann, DECVP. Na slici nedostaju: Sanja Džaja i Sandra Cujan. Psi: lijevo Kira, desno Bepo.

